

הכנת הכוחות ללחימה בהתאם למשימות הצפויות להם היא משימתו המרכזית של הצבא בעיתות רגיעה. את הכוחות מביאים לרמת המוכנות והכשירות הנדרשת באמצעות אימונים. כדי שהאימונים יהיו יעילים, דהיינו יאפשרו לכוחות להשיג את משימותיהם המבצעיות, עליהם להיערך בסביבה הדומה ככל הניתן לזירת הלחימה הצפויה

האם צה"ל מתאמן כראוי?

פלס"ר גבעתי באימונים - אוגוסט 2009

האימונים האינטנסיביים בצה"ל הונהגו בעקבות מלחמת לבנון השנייה שבה נחשפו פערים חמורים בין רמת כשירותן בפועל של היחידות הלוחמות בצה"ל לבין רמת הכשירות שנדרשו להפגין במלחמה

רס"ן דותן דרוק

רמ"ד יבשה במחלקת תו"ל במז"י
וסמג"ד חי"ר במילואים

בשנים האחרונות אנו עדים לתנופת אימונים במערך הסדיר ובמערך המילואים. האימונים האינטנסיביים האלה הונהגו בעקבות מלחמת לבנון השנייה שבה נחשפו פערים חמורים בין רמת כשירותן בפועל של היחידות הלוחמות בצה"ל לבין רמת הכשירות שנדרשו להפגין במלחמה. מטרת המאמר הזה היא לבחון אם קיימים פערים בין הרצוי למצוי בכל הנוגע לאימון היחידות לקראת מלחמה.

הסביבה המבצעית בלחימה ובאימונים

בצה"ל נקבע העיקרון ש"נתאמן כפי שנילחם", אך האם הוא פועל לפי הכלל הזה? כדי להשיב על השאלה הזאת יש קודם כל לומר כמה מילים על הסביבה המבצעית בעת לחימה.

הסביבה המבצעית היא כלל האיומים והגורמים הקיימים במרחב לחימה נתון ובהם השטח, האויב וכוחותינו וההשפעות ההדדיות בין הגורמים האלה. האיומים כוללים את יכולות התמרון של האויב, את אמצעי האש השונים שהוא מפעיל - לרבות אש מדויקת - ואת המכשולים שהוא מציב, ובהם מטעני חבלה ומוקשים. להלן פירוט המרכיבים העיקריים של הסביבה המבצעית:

● **מאפייני השטח** כוללים את מבנה הקרקע ובהם התבליט והתכסית של מרחב הלחימה. לאלה יש השפעה רבה על פעולת האויב ועל פעולת כוחותינו. מבנה הקרקע מכתב את יכולת העבירות של הכוחות הממוכנים. התכסית כוללת את כל הפריטים שנמצאים על פני הקרקע: צמחייה, יישובים, צירי תנועה, קווי מתח וכדומה. התכסית משפיעה על יכולתו של האויב למצוא מסתור בתוכה ולהפעיל את אמצעי הלחימה שלו נגד כוחותינו במרחב הלחימה. כמו כן משפיעה התכסית על אורך הנשימה של האויב, שכן היא כוללת את ביצוריו, את מחסני האספקה שלו ואת יכולתו להיטמע בקרב האוכלוסייה האזרחית.

● מאפייני האויב ומאפייני כוחותינו

כוללים את האופן שבו מאורגנים הכוחות, את תורת הלחימה שלהם, את שיטות הלחימה שלהם, את כשירותם ואת מוכנותם, את חימושם ואת ציודם, את הקשר שלהם למרחב הלחימה (במיוחד לאוכלוסייה האזרחית), את רוח הלחימה שלהם ואת היעדים שלמען השגתם הם נלחמים. כל אלה משתנים מכוח לוחם אחד למשנהו ולרוב גם מיחידה ליחידה באותו כוח לוחם.

ניתוח המאפיינים של שלושת הגורמים האלה - השטח, האויב וכוחותינו - אמור להספיק למפקד, בכל רמה, כדי להגיע לדרך הפעולה הנבחרת שתאפשר לו למלא את משימותיו.

אימון הכוחות

מטרת האימונים היא להכשיר את הכוחות לבצע את משימותיהם. לכל כוח צבאי ישנן משימות צפויות בזירות המבצעים השונות, ולכן האימונים צריכים להיות מותאמים למשימות האלה.

ככל שהאימונים דומים יותר לתנאי האמת - כך תגדל כשירות הכוח לבצע את משימותיו. במילים אחרות: אם כוח מיועד לפעול בזירה מסוימת נגד אויב ספציפי, עליו להתאמן בזירה דומה ככל האפשר ונגד כוחות שמכירים היטב את שיטות הפעולה של האויב ומצוידים באמצעי הלחימה העומדים לרשותו. לאחר שיחידה השלימה את אימוניה בזירה הדומה לזו שבה היא אמורה להילחם והשיגה באימונים את המשימות שהוטלו עליה (שצריכות להיות דומות ככל האפשר למשימות האמת), ניתן לומר שהיחידה כשירה להשגת משימותיה בעת חירום.

באחרונה נקבעה כשירות בסיסית אשר מגדירה את הדרישות הבסיסיות מיחידה לוחמת בשדה הקרב, ועל הכשירות הבסיסית הזאת נבנית הכשירות הספציפית ("הכשירות המשימתית"). לדוגמה: כשירות בסיסית היא היכולת לכבוש שטח בנוי, וכשירות משימתית היא היכולת לכבוש שטח בנוי במתאר ספציפי המכיל מרכיבים ייחודיים יחסית לעומת זירות אחרות.

את ההנחיות כיצד לתכנן אימון בהתאם לסביבה מבצעית ספציפית ניתן למצוא בהוראות האימונים של מחלקת תורת הלחימה ושל החילות המקצועיים ובהוראות המקצועיות של מחלקת ההדרכה בזרוע היבשה. ההנחיות של מחלקת תורת הלחימה ושל החילות המקצועיים מפורטות בהתאם לטכניקות הלחימה השונות, ואילו ההוראות של מחלקת ההדרכה בזרוע היבשה עוסקות בשיטות האימון ובניצול הנכון של המשאבים.

לאור האמור לעיל ניתן לבחון את האימונים ואת התרגילים שמבצעים כוחות היבשה של צה"ל ולהעריך את מידת הכשירות שלהם. רבים מהאימונים של יחידות המילואים נעשים במרכז הלאומי לאימונים ביבשה הממוקם בצאלים. שטחי האימונים האלה חסרים רבים ממרכיבי הסביבה המבצעית שבה צפויים הכוחות האלה להילחם - למשל זירת לבנון. חטיבת טנקים שמתמרנת בשטחי צאלים - שטח נטול תכסית סבוכה או שטחים בנויים - אין שום ערובה שתוכל לתמרן באותה הקלות ולהשיג את משימותיה בעת חירום בזירה אחרת.

במלחמת לבנון השנייה התברר ליחידות הלוחמות של צה"ל שההתמודדות עם השטחים שבהם צמחייה סבוכה, ובהם "שמורות הטבע", ועם השטחים הבנויים אינה פשוטה, והוסקה המסקנה שלא ניתן להסתפק באימונים כלליים של היחידות אלא יש לאמן בהתאם לזירה שבה הן צפויות לפעול. כדי להימנע ממצב שבו יחידות מגיעות לא מוכנות לזירת לחימה נקבע שלפני כל אימון יסוכם מה ניתן ומה לא ניתן ללמוד ממנו, ומקובץ הסיכומים ניתן יהיה להסיק עד כמה מוכנה היחידה למשימותיה בעת חירום. על מפקד היחידה להגדיר מה יוכל להשיג באימון יחידתו בצאלים, ואילו השלמות נדרשות לשם הבאת יחידתו לכשירות הנדרשת לאור המשימות הצפויות לה. לדוגמה, לאחר אימון באש בצאלים בשטח פתוח ובשטח בנוי יכול מפקד היחידה, אשר משימתה בעת חירום היא בזירת לבנון, לתכנן אימון בגליל העליון, שהטופוגרפיה שלו זהה לזו של דרום לבנון.

הכנת הכוחות לזירה שבה יילחמו

כאמור, כדי שהיחידות יצליחו למלא את משימותיהן, יש לוודא שאימוניהן קרובים ככל האפשר למציאות שבה ייתקלו בעת מלחמה. כדי להשיג את הקרבה הזאת למציאות יש לכלול בכל אימון את המרכיבים הבאים:

- 1. אימון היחידות במסגרת צוותי קרב משולבים בהתאם למשימות הצפויות להם.**
אימון של היחידות כשלעצמן ראוי שייעשה רק עד לרמת הפלוגה, וגם ברמת הפלוגה רצוי שלפחות מקצת האימונים יהיו במסגרת של צוותי קרב פלוגתיים משולבים, שכן צוותים כאלה יופעלו גם במלחמה. מרמת הגדוד האימונים המשולבים עם כוחות מסייעים אינם בגדר המלצה אלא בגדר חובה. אם המ"פ לא יכולין אש ארטילרית בתרגיל פלוגתי או בתרגיל גדודי, הוא ככל הנראה לא יצליח לנצל כהלכה את הסיוע הארטילרי העומד לרשותו. משמעות הדבר: מיצוי הכוח לא יהיה ברמה הנדרשת להשגת המשימה. במקרה כזה ייתכנו שתי אפשרויות: המשימה תושג במחיר דמים מיותר או שהיא לא תושג כלל, והרמה הממונה תצטרך לשנות את התוכנית המבצעית.
- 2. אימון של כלל הסד"כ המתמרח.** לאימונים מזמנים אנשי מילואים רק אם הם לא חרגו ממסכת ימי השירות שלהם. לא כך נוהגים בעת מלחמה - אז מגייסים את כל הסד"כ הקיים. אם המ"פ לא יתאמן עם כל אנשי פלוגתו, הוא יתקשה לעשות זאת בקרב. לא פעם קורה שמבצעים תרגיל גדודי "מלא" בהשתתפות 200 לוחמי מילואים בלבד, שכן כל האחרים כבר השלימו את מסכת ימי המילואים שלהם. אך לא דומה הפעלת הגדוד על כל אנשיו להפעלת גדוד ובו רק 200 מאנשיו. עצם גודלו של הגדוד יוצר אתגרים רבים, וחשוב שהמפקד יתאמן כיצד להתמודד איתם כדי שלא ייתקל בהם בפעם הראשונה

לקראת ביצועה של משימה ספציפית יודע הצבא לגבש תוכנית אימונים איכותית שמכילה באופן המיטבי את הכוחות לביצוע משימותיהם. כך היה לקראת ההתנתקות, וכך היה לקראת מבצע "עופרת יצוקה"

בעת לחימה. יתר על כן, מאות האנשים שלא זומנו לאימון ולא השתתפו בו יהיו בהכרח ברמת כשירות נמוכה יותר ויתקשו להתמודד עם אתגרי הלחימה ביום פקודה. הבעיה הזאת היא קריטית במיוחד כאשר יחידות נדרשות להפעיל אמצעי לחימה מתקדמים. אם הלוחמים אינם מתאמנים בהפעלת האמצעים האלה, הם עלולים לאבד מיומנויות, ואז האפקטיביות שלהם - ושל האמצעים המתקדמים שהועמדו לרשותם - עלולה להיפגע מאוד בזמן אמת.

- 3. אימון הכוחות תומכי הלחימה.** כשקובעים אימון ליחידה לוחמת, לא תמיד מזמנים יחד איתה את היחידות תומכות הלחימה המלוות אותה בעת לחימה. זו טעות, שכן גם הכוחות האלה צריכים להתאמן - בשני תחומים עיקריים: מקצועי (למשל תיקון של כלי רק"ם, הקמתה וניהולה של תחנת איסוף גדודית) ומנהלתי (העברת אספקה לכוח הלוחם, פינוי נפגעים, חילוץ כלי הרק"ם שלו שנפגעו וכדומה). יתר על כן, אם המג"ד, המ"פ או כל מפקד אחר לא יתרגלו לכך שבסיום שלב בלחימה הם מבצעים "מלא מחדש", הם לא יעשו זאת גם בלחימה, וכוחותיהם יישארו ללא אספקה.

- 4. אימונים עם כל אמצעי הלחימה המתקדמים.** בנוגע לשימוש באמצעי לחימה מתקדמים ישנן שתי תקלות נפוצות באימונים: שימוש מועט מדי ושימוש יתר. מסיבות שונות - ובהן סיבות כלכליות - לא תמיד מתאמנות היחידות עם כל האמצעים המתקדמים שעומדים לרשותן. התוצאה עלולה להיות מיומנות לקויה בהפעלתם של האמצעים האלה

במלחמה. גם לשימוש יתר (למשל, באמצעות השאלה מיחידות אחרות) עלול להיות מחיר כבד: חוסר אונים במקרה שהאמצעים המתקדמים אינם עומדים לרשות היחידה במלחמה. היו לכך דוגמאות במלחמת לבנון השנייה. למשל, היו מג"דים ומ"פים שהתרגלו לסיוע צמוד של מזל"טי מודיעין, אך במצבים מסוימים נדרשו לתכנן את איסוף הידיעות על השטח ועל האויב במרחב פעולתם ללא האמצעי הזה - והתקשו בכך.

וישנו היבט נוסף לסוגיית האימונים עם אמצעי הלחימה: הכושר הגופני. אם לא מציידים את הכוח במהלך האימונים בכל הציוד שהוא יידרש לשאת בזמן לחימה, מגלים ברגע האמת - כפי שקרה במלחמת לבנון השנייה - שבמקום להתקדם 12 ק"מ הוא מצליח להתקדם רק 5 ק"מ. וגם אם הוא מצליח לגמוא את כל המרחק כנדרש ממנו, לא נותר לו כוח לצאת להתקפה על היעד. לעניין הזה הוצאה הוראה מקצועית של חיל הרגלים ושל חיל הלוגיסטיקה המפרטת איזה משקל ראוי שישאו עימם חיילי חי"ר באימונים. כמו כן מפרטת ההוראה אילו שיקולים על המפקד להביא בחשבון בבואו לתכנן מה ייקחו איתם חיילי החי"ר לקרב.

מה השתנה בתחום האימונים?

לקראת ביצועה של משימה ספציפית יודע הצבא לגבש תוכנית אימונים איכותית שמכילה באופן המיטבי את הכוחות לביצוע משימותיהם. כך היה לקראת ההתנתקות, וכך היה לקראת מבצע "עופרת יצוקה".

לקראת ההתנתקות הוכנה תוכנית אימונים ייעודית לכוחות השונים על פי משימותיהם. באימונים האלה תורגלו הכוחות להתמודד עם תרחישים שונים, ומולם הוצבו כוחות שדימו את תושבי גוש קטיף, את תומכיהם השונים ולהבדיל - את הפלסטינים. בין היתר הובא בחשבון תרחיש שלפיו יהיה צורך לעשות את הפינוי תוך כדי לחימה בארגוני הטרור הפלסטיניים. ההכנה הייעודית הטובה של

סיכום

הכנת הכוחות ללחימה בהתאם למשימות הצפויות להם היא משימתו המרכזית של הצבא בעיתות רגיעה. את הכוחות מביאים לרמת המוכנות והכשירות הנדרשת באמצעות אימונים. כדי שהאימונים יהיו יעילים, דהיינו יאפשרו לכוחות להשיג את משימותיהם המבצעיות, עליהם להיערך בסביבה הדומה ככל הניתן לזירת הלחימה הצפויה. במילים אחרות, האימונים צריכים לדמות ככל האפשר למציאות שבה ייתקלו הכוחות בשדה הקרב. זוהי המשמעות של הכלל הידוע "נתאמן כפי שנילחם".

- בספר תורת האימונים של צבא ארה"ב¹ מובאים שמונה עקרונות הנגזרים מהכלל "נתאמן כפי שנילחם". שינונם עשוי לסייע למפקדים לתכנן כראוי את אימון כוחותיהם:
1. אמן את כוחותיך לכל המשימות האפשריות וכן אמן אותם לעבור במהירות ממשימה למשימה.
 2. הקנה לכוחותיך מיומנות הן במבצעים משולבים והן במבצעים שבהם עליהם לפעול לבדם.
 3. קודם כול הקנה לכוחותיך את עקרונות היסוד.
 4. על האימונים להיות ריאליסטיים ולהתמקד בהשגת מטרות ספציפיות (אימונים ממוקדי מטרה).
 5. אמן את כוחותיך לפעול במצבים מאתגרים, מורכבים, עמומים ולא נוחים.
 6. השמירה על הבטיחות צריכה להיות חלק מכל תוכנית אימונים.
 7. על המפקד לקבוע את התמהיל הנכון בין אימונים ריאליסטיים לאימונים וירטואליים כדי לחקות בצורה הטובה ביותר את סביבת המבצעים הצפויה.
 8. יש להתאמן גם במהלך פעילות מבצעית.

הערה

1. FM 7-0, Training for Full Spectrum Operations, Dec. 2008, US Army, pp.2-5.

הכוחות הייתה אחת הסיבות המרכזיות לכך שההתנתקות בוצעה במהירות וללא נפגעים. גם לקראת מבצע "עופרת יצוקה" הוכנה תוכנית אימונים ספציפית לכל יחידה בהתאם למשימות שהוטלו עליה. האימונים נעשו בסביבה מבצעית דומה וכללו ניווטים בשטחים בנויים ובשטחים פתוחים, אימונים באש חיה, אימונים מול כוחות המדמים את האויב, נשיאת ציוד כבד, הפעלת צוותי קרב משולבים, לרבות אנשי חיל האוויר ואנשי ארטילריה, הדמיית תרחישים מבצעיים רלוונטיים לזירה ועוד. חייל מילואים סיפר לי שבאימוניו לקראת "עופרת יצוקה" נשא על הגב - לראשונה מאז שירותו בסדיר - את כל ציוד הלחימה שלו. יתר על כן הוא הלך עם הציוד הכבד מרחק רב - בהתאם לתוכנית המבצעית של יחידתו בלחימה.

חשוב לציין שבאימוניהם של אנשי המילואים אף שולבו לקחים שהפיקו הכוחות הסדירים שנכנסו ראשונים ללחימה ברצועה - בדומה למה שנעשה במלחמת לבנון השנייה ובמבצע "חומת מגן".

כמה דגשים למפקד המאמן את יחידתו

1. **הכנת תוכנית אימונים רב-שנתית.** מאחר שלא ניתן לדחוס באימון אחד את כל הנושאים שרוצים לתרגל, יש להכין תוכנית אימונים המתפרסת על פני תקופה ארוכה. מאחר שנקבע שכל מחזור מילואים יתפרס על פני שלוש שנים, ניתן להכין את תוכנית האימונים בהתאם למחזור הזה. משמעות הדבר היא שכל הנושאים יתורגלו אחת לשלוש שנים. מאחר שימי המילואים ניתנים כיום במשורה, חשוב לנצל היטב גם את האימונים לפני תעסוקה מבצעית (אל"ת). במילים אחרות: ימי המילואים לצורך רענון לפני תעסוקה מבצעית ינוצלו גם לתרגול נושאים לפי התוכנית הרב-שנתית. נוסף על כך ניתן לאמן כוחות תוך כדי התעסוקה המבצעית. לשם כך יש לתאם בעוד מועד שטחי אימונים ומערך חניכה דוגמת גופי ההדרכה בחטיבות המילואים.
2. **הכנת תוכנית מפורטת לכל אימון.** לאחר שנבנתה תוכנית האימונים הרב-שנתית, יש להקפיד על תכנונו המפורט של כל אימון. תוכנית אימונים תכלול את הנקודות הבאות: קביעת נושאי האימון, קביעת התו"ל המחייב לצורך האימון, בניית מערך חניכה מקצועי (באמצעות גופי ההדרכה בחטיבות המילואים ובאמצעות מערך החניכה והבקרה ביחידות הסדירות), קביעת מוקדים לתחקיר היחידה לאחר כל אימון לשם הפקת לקחים ושיפור הכשירות והמוכנות של היחידה.
3. **רכישת השכלה צבאית.** המפקדים אינם מרבים לקרוא ספרות מקצועית, כך שבסיסו המקצועי של האימון לוקה בחסר. כיום התו"ל הייעודי של כמה חטיבות עומד בסתירה לעקרונות התו"ל הצבאיים המוכרים. על המפקד לבדוק מהו התו"ל המעודכן של הנושאים הנלמדים באימונים, לוודא שהוא זמין לכל פקודיו ולפעול לפיו. אני ממליץ שכל מפקד יפנה לגוף התורה בחיל שאליו הוא משתייך כדי לקבל סיוע בהכרת התורה הצבאית העדכנית ובדרכים להשגתה.
4. **הקצאת האמצעים לאימון.** האמצעים לאימון כוללים את ימי המילואים, את אמצעי הלחימה, את כלי הרכב, את הדלק וכו'. חייבת להיות התאמה בין האמצעים שמוקצים ליחידה לבין ההישגים הנדרשים ממנה. חלק מרכזי ממשאבי האימון יש להפנות לשיפור המיומנויות הבסיסיות של הלוחמים. לדוגמה, צלף לא יהיה לוחם איכותי ללא תרגול של ירי במצבים שונים ובטווחים שונים. מקצוע הצליפה מחייב אימון יום-יומי וירי של מספר רב של כדורים לשם השגת הישגים גבוהים. והרי המפקד רוצה שהצלף שעומד לרשותו יפגע בכדור הראשון, שכן לרוב אין לו הזדמנות שנייה לפגוע במטרה. יש להתאמן בסימולטורים כל אימת שהדבר אפשרי ונכון מבחינה מקצועית, שכן מדובר באמצעי חשוב לחיסכון במשאבים. במקרים רבים מאפשרים הסימולטורים לאמן כוחות גם לאחר שאזל התקציב לאימונים בשטח.